

N. Sukhova

TRANSFORMATION OF MAN'S EDUCATION IN THE XXI CENTURY: THE ROLE OF SOCIAL PROJECT

Introduction. The development of scientific knowledge and the emergence of new interdisciplinary fields of research was also reflected in the field of education, in particular, the training of specialists in social project. **The aim** is an analysis of the impact of social project on the field of education to overcome global challenges people of the XXI century facing. **Research methods** include: analytical-descriptive and sociocultural method, principles of historicism, unity of historical and logical. The comparative approach helps to compare the predictions and premonitions of researchers regarding the new conditions of human education in the globalized world with the help of the universal technology of social projection. **Research results.** Researchers of T. Butchenko, T. Kostieva, O. Antonova approach the definition and role of project in the social life of mankind in different ways. A. Semez believes that social project can be attributed to innovative activity. In the works of J. Baudrillard, Y. Habermas, O. Goefe and others the reasons for the emergence and the need for the development of social projecting as a productive activity of people in the society of the XX-XXI centuries are represented. Modern man needs to rethink the consequences of his activities in nature and be more responsible for creating social projects to correct his mistakes and preserve life on the planet. Socio-pedagogical projects directly depend on national planning, when all the rights and responsibilities of citizens are established constitutionally and legislatively. **Discussion.** Attention is focused on the fundamentalism of legal relations in society, which is a necessary condition for the positive implementation of any social project. The presence of risks in the globalized world due to the dangerous influence of scientific and technological progress on the life of mankind is emphasized. The role of knowledge and values in socio-pedagogical design of the 21st century is noted. **Conclusions.** Considering a social project as a method of organizing the space of culture, and social projecting as a specific type of creative activity of an individual, one should take into account their influence on the educational space of a person. At the base of any culture, there is a value-normative system. The fragmentary perception of the world by modern people, the weak regulation of their behavior by tradition, etc., contributes to negative scenarios for the future. Therefore, the question arises of actualizing the highest universal ideals and values for the preservation of man, revealing his creative abilities in all types of social project. Only in the rule of law, educational projects will gradually contribute to the liberation of humanity from illusory values. The complexity of the globalized world with its network structure of society can contribute to the suppression of the will of many people. Therefore, the XXI century needs a new type of person with dominant features of spirituality, who will be able to live harmoniously on our planet, adapting to rapid changes both in the natural environment and in society in general.

Keywords: social design, globalized world, values, digitalization, information technologies, network society, education

УДК 17.023: 504 (045)

Н. А. Ченбай

ПРОБЛЕМА ЕКОЛОГІЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ НА ЗЛАМІ СТОЛІТЬ

Національний авіаційний університет

ORCID: 0000-0003-3744-3166

Анотація. Стаття присвячена дослідженню проблеми екологічної відповідальності як однієї з форм соціальної відповідальності, яка на початку нового тисячоліття набуває особливого значення і стає предметом всебічного дослідження науковців і філософів. Зазначено, що принцип екологічної відповідальності повинен стати центром етичних поглядів. Визначено, що вирішення проблеми екологічної відповідальності та розроблення принципів керування нею в сучасному світі дозволить зробити значний прорив у напрямку вирішення багатьох проблем, які постали перед світовою спільнотою наприкінці XX – на початку XXI століть.

Ключові слова: відповідальність, соціальна відповідальність, екологічна відповідальність, етика, природа..

Вступ

Серед глобальних проблем сучасності, які людство намагається вирішити вже не одне десятиліття, особливо гострою, що викликає занепокоєння все більшої кількості людей на планеті, залишається екологічна. Ефективність і дієвість кроків у напрямку її вирішення вимагає звернення до проблеми відповідальності, яка не втрачає своєї актуальності з часів античності, коли поняття відповідальності почали розглядати в контексті практичної філософії, з огляду на постійну необхідність осмислювати ті аспекти людського буття, які пов'язані з її діяльністю. Так, в усі епохи відповідальність вважалася однією з найважливіших людських якостей. Та наприкінці минулого століття проблема набувала фундаментального значення, коли з'ясувалося, що кожна людина на планеті повинна стати відповідальною в усіх своїх справах, повною мірою усвідомлювати значення і наслідки своєї діяльності, її вплив на суспільство.

В наш час проблема відповідальності постає перед людством у новому світлі, коли люди, нарешті, почали усвідомлювати, що підкорення природи, яке мало

благу мету, «несподівано» поширилося й на природу самої людини, перетворившись на виклик її буттю як такому. Так, в умовах екологічної кризи, що розгортається, перед людством постає необхідність переосмислити межі власного буття, вибудувати новий спосіб взаємодії зі світом, який передбачатиме високий рівень особистої відповідальності кожного. Зазначене спонукає до філософського осмислення процесів, що відбуваються на сучасному етапі розвитку цивілізації, зі зверненням до такої особливої форми соціальної відповідальності, як екологічна.

Метою дослідження є обґрунтування теоретичних основ розуміння сутності екологічної відповідальності в умовах загострення глобальних проблем на планеті, що стало наслідком кризи духовності.

Методологія дослідження

Теоретико-методологічним підґрунтям даного дослідження стануть праці А. Швейцера «Культура і етика», К.-О. Апеля «Дискурсивна етика як політична етика відповідальності у ситуації сучасного світу», Г. Йонаса «Принцип відповідальності. У пошуках етики для технологічної цивілізації», К.-М. Маєр-Абіха «Повстання на захист природи. Від доквілля до

спільносьвіту». Важливим методологічним засобом у процесі дослідження проблеми екологічної відповідальності як окремої людини, так і людства загалом, стане соціокультурний підхід, а також принципи історизму і системності. В сукупності вони сприятимуть всебічному дослідженню особливостей вирішення проблеми відповідальності та виробленню принципів керування нею в сучасному світі.

Результати

Гуманістичні аспекти взаємодії людини і природи, суспільства та довкілля з давніх часів цікавили людство і ставали темою філософських роздумів. Та найбільше спроб осмислення основ людського буття і взаємин людини й довкілля, переоцінки засад розвитку та прогресу припадає на ХХ століття. Нині особливої актуальності набуває пошук нових сценаріїв подальшого розвитку людства і таких принципів його діяльності, які б мали здатність оптимізувати людський вплив на навколишнє природне середовище. Передусім, варто відзначити, що на фоні різноманітних змін, які відбуваються в більшості суспільств сучасного глобалізованого світу під впливом нової техніки і технологій, особливе занепокоєння фахівців викликають процеси трансформацій їхніх традиційних цінностей, до яких належить і відповідальність в усій її багатоаспектності й багатозначності. Негативними наслідками таких змін стали численні випадки гуманітарних та екологічних катастроф, які протягом останніх десятиліть сформували сумний досвід людства, що стало підставою для обговорення проблеми відповідальності у новому форматі задля запобігання трагічним подіям у майбутньому.

Докорінний переворот у розумінні відповідальності відбувся не випадково. Так, впродовж десятиліть у філософських колах щириться думка, що більшість глобальних проблем людства пов'язана з його глибинною духовною кризою, моральним занепадом, через що представники різних культур у всьому світі поступово втрачають життєві орієнтири. І тільки успіхи в напрямі вирішення означених проблем зможуть наблизити нас до подолання всіх інших. Проте відомий філософ моралі К.-О. Апель не випадково ставить питання: «Чи вже існують людські інституції або форми моралі чи етики, які можуть також розв'язати й цю проблему; чи ми потребуємо абсолютно нової етики, яка б обґрунтовувалась у філософії чи мудрості нового типу; чи повинні ми спасувати щодо домагань такого ґатунку і ігнорувати так званий новий характер етичних проблем, звертаючись до наших партикулярних традицій та звичаїв?» (Апель 1999, 366). Схоже розуміння ситуації висловлює інший німецький дослідник Г. Йонас у передмові до книги якого зазначено: «Колишня етика не вчить нас таким нормам «добра» та «зла», які відповідали б цілковито новим модальностям могутності людини та її можливим проявам. Нова земля (Neuland) колективної практики, якої ми дісталися завдяки високим технологіям, залишається ще нейтральною територією (Niemandland) для етичної теорії» (Йонас 2001, 2).

У межах традиційної етики виокремлюють різні типи відповідальності, серед яких, на нашу думку, окремо слід виділити відповідальність за світ як цілісність

(фізіоцентризм), який акумулює в собі всі інші. І якщо прийняти те, що «не людина є мірою всіх речей, а все що нас оточує, є мірою нашої людяності» (Маер-Абіх 2004, 96), то стає цілком очевидним, що ніхто не має уникнути відповідальності за свої дії. Свого часу Ж.-П. Сартр звернувся до кожного із землян із закликом «стати відповідальним за світ так, ніби він був би нашим творінням». Таке твердження корелює зі змістом головної тези етичної концепції А. Швейцера: «Щоб висловити однакове благоговіння перед життям як відносно моєї волі до життя, так і відносно до будь-якої іншої... Добром є те, що сприяє збереженню і розвитку життя, а злом – усе, що знищує життя або чинить перешкоду йому» (Швейцер 1915, 307). Так, в етиці «безмежної відповідальності за все, що живе» видатного гуманіста А. Швейцера зазначено: «Що говорить етика благоговіння перед життям про відносини між людиною і творінням природи? Там, де я завдаю шкоду будь-якому життю, я повинен ясно усвідомлювати, наскільки це необхідно. Я не повинен робити нічого, крім неминучого, навіть найнезначнішого» (там само). На жаль, такі настанови філософа не стали керівництвом до дії й застереженням для майбутніх поколінь.

Наприкінці 60-х років минулого століття вчені почали висловлювати занепокоєння щодо виживання людства в майбутньому, коли став очевидним той факт, що неконтрольована діяльність людства не тільки загрожує природі, а й може призвести до її повного знищення. Так, члени Римського клубу неодноразово попереджали про те, що людству необхідно знайти баланс і вчасно зрозуміти, що нам шкодить, а що приносить користь. Зокрема, в доповіді «Межі росту» (1972 р.) темою дослідження науковців стала діяльність людини та її вплив на навколишнє середовище в масштабах земної кулі, а також подальший її вплив на розвиток світу в ХХІ столітті. Науковці попереджали, що в майбутньому доведеться спрямовувати дедалі більше зусиль і коштів на боротьбу з наслідками погіршення стану навколишнього середовища, в іншому випадку це неминуче призведе до «світової екологічної катастрофи» глобального характеру.

У 1992 та 2012 роках у Ріо-де-Жанейро відбулися Конференції ООН з довкілля і розвитку, які на перше місце в порядку денному Організації Об'єднаних Націй та міжнародного співтовариства поставили питання сталого, екологічно сприятливого економічного розвитку, що стало важливим етапом переведення основ переведення у політично-правову площину основ екогуманізму. Головною причиною зміни вектору розвитку в майбутньому стало стрімке деградування біосфери. Згодом виявилось, що для практичного втілення даної концепції необхідно нове розуміння проблеми соціальної відповідальності, передусім екологічної. У цьому контексті доречно навести висновок, який зробив у своєму дослідженні екологічної свідомості в умовах глобалізації С. Орденів: «Пристаючи до реалізації глобального проекту захисту біорізноманіття та порятунку планети від кліматичних змін, слід пам'ятати одне з найвідоміших гасел глобалізації: мислити – глобально, а діяти – локально» (Орденів 2021, 47).

Обговорення

Як уже було зазначено, вирішення проблеми відповідальності та розроблення принципів керування нею в сучасному світі дозволить зробити значний прорив у напрямку вирішення багатьох проблем, які постали сьогодні перед світовою спільнотою. У філософських колах в останні десятиліття активно обговорюються проблеми формування екологічної свідомості, питання еволюції біосфери та її переходу до ноосфери, окреслення можливих стратегій соціально-екологічного розвитку та інші. За висновком Т. Яковенко: «Безпрецедентний характер відповідальності в ХХ ст. призвів до усвідомлення відповідальності (і особливо еко-етичної відповідальності) як окремого напрямку в сучасній науці» (Яковенко 2010, 103). Так, продовженням ідей А. Швейцера стала етика відповідальності німецько-американського філософа-екзистенціаліста Г. Йонаса, який переконує, що принцип відповідальності повинен стати центром етичних поглядів. Сучасна техніка впливає на фундаментальні характеристики людини, з часом перетворюючи її на елемент власного функціонування. Як зазначає мислитель, техніка стає «професією» людини. Саме тому головним завданням нової етики є встановлення контролю над можливостями та здібностями людини. Г. Йонас розглядає відповідальність не лише у персональному, а й у колективному вимірі – як відповідальність за наслідки технізованого способу життя людства. Саме тому базовою засадою етики відповідальності, за Г. Йонасом, повинен стати новий імператив, який відповідає новому типу діяльності людини: «Дій так, щоб наслідки твоєї діяльності були сумісними з підтримкою справді людського життя на Землі» (Йонас 2001, 45).

Інший відомий представник екологічної етики К.-М. Маєр-Абіх, який запропонував голістську парадигму спільносвіту, стверджує, що сьогодні існує два типи відповідальності: за збереження людства і за збереження природи. В контексті практичної філософії відповідальності Маєр-Абіха перевага надається відповідальності за іншого, яка стосується спільного майбутнього. «Хто виводить за дужки поняття відповідальності за тварин, рослин, сировину, водопостачання і, нарешті, за клімат на ґрунті того, що ці форми не можна інтерпретувати як відповідальність за суб'єкт, той хибить щодо її сутності в принципі. Необхідно повторити: людина, оскільки вона відповідальна, вже за своєю сутністю є істотою, яка має свою ідентичність не в самій собі, а за своїми межами. Її самотність – в природі, опосередкованій історією, і в історії, опосередкованій природою» (Маєр-Абіх 2004, 69).

Отже, людина є частиною природи, а культура є людським внеском в історію природи. Проте на початку ХХІ століття, як свідчать бентежні екологічні тенденції, більшість людей досі нехтує означеними імперативами і, на жаль, більшість провідних ідей практичної філософії природи досі перебуває в зародковому стані. Як зазначає з цього приводу Л. Дротянко, «стан біосфери не стає кращим, а, навпаки, технологічна діяльність людей в умовах техногенної цивілізації суттєво розширюється за межі земної атмосфери» (Дротянко 2021, 10). Не можна не

погодитися також із висновком, який зробив у своєму дослідженні специфіки екологічного дискурсу в ХХІ столітті І. Скиба: «При всій видимості позитивних змін в осмисленні проблем екології, ... необхідно відмітити, що наявний і зворотний бік. Можна сказати, що така актуальність екологічного є свідченням його дефіцитності. Вихід із ситуації, що склалася, лежить як в антропологічній, так і в соціокультурній площинах. Змінитися повинна сама людина, але змін потребує і соціокультурна діяльність людини» (Скиба 2021, 58).

Висновки

Підсумовуючи викладене, зазначимо, що на початку нового тисячоліття людство, нарешті має усвідомити, що його спільне майбутнє залежатиме від висунення ідеї, яка б об'єднала людство і яка має ґрунтуватися на пріоритеті тих духовних цінностей, які однаково поділяють представники різних суспільств і культур. На нашу думку, такою ідеєю повинна стати висока соціальна відповідальність у всій її багатоаспектності й багатомірності. Ця ідея може реалізуватися лише спільними зусиллями, тому її осмислення стає першочерговим завданням як для науковців, так і для філософів в усьому світі. Лише так людство отримає можливість захистити інтереси майбутніх поколінь, включаючи їхню потребу в безпечному і здоровому довкіллі.

Список літератури

1. Апель К.- О. Дискурсивна етика як політична етика відповідальності у ситуації сучасного світу. Єрмоленко А. Комунікативна практична філософія. – К.: Лібра, 1999. С. 395-412.
2. Йонас Г. Принцип відповідальності. У пошуках етики для технологічної цивілізації. К.: Лібра, 2001. 400 с.
3. Маєр-Абіх К.-М. Повстання на захист природи. Від довкілля до спільносвіту. Київ: Лібра, 2004. 196 с.
4. Швейцер А. Культура і етика. 1915. С. 307.
5. Орденів С. С. Формування екологічної свідомості в умовах глобалізації. *Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Філософія. Культурологія: Збірник наукових праць.* 2(34). К.: НАУ, 2021. С. 46-50.
6. Яковенко Т. Принцип відповідальності як еко-етичний імператив сталого розвитку. *Наука. Релігія. Суспільство.* № 4, 2010. С. 102-106
7. Дротянко Л. Г. Екологічна криза техногенної цивілізації: ризики ХХІ століття. *Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Філософія. Культурологія: Збірник наукових праць.* 2(34). К.: НАУ, 2021. С. 9-14.
8. Скиба І. П. Специфіка екологічного дискурсу в ХХІ столітті. *Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Філософія. Культурологія: Збірник наукових праць.* 2(34). К.: НАУ, 2021. С. 55-60.

References

1. Apel, Karl-Otto. 1999. *Dyskursywna etyka jak polityczna etyka odpowiedzialnosti u sytuatsii suchasnoho svitu [Discursive ethics as political ethics of responsibility in the situation of the modern world]*, translated by A. Yermolenko. Kyiv: Libra.
2. Jonas, Hans. 2001. *Pryntsyp vidpovidalnosti. U poshukakh etyky dlia tekhnolohichnoi tsyvilizatsii [The principle of responsibility. In Search of Ethics for a Technological Civilization]*. Kyiv: Libra.
3. Maier-Abikh, Klaus Mikhael. 2004. *Povstannia na zakhyst pryrody. Vid dovkillia do spilnosvitu [Rebellion to protect nature. From the environment to the common world]*. Kyiv: Libra.
4. Shveitser, Albert. 1915. *Kultura i etyka [Culture and ethics]*.
5. Ordenov, Serhii. 2021. "Formuvannia ekolohichnoi svidomosti v umovakh hlobalizatsii" ["The formation of ecological consciousness in the conditions of globalization"]. *Visnyk Natsionalnoho aviatsiinoho universytetu. Seria: Filosofiia. Kulturolohiia, Proceedings of the National Aviation University. Series: Philosophy. Cultural Studies* 2(34): 46-50.

6. Yakovenko, Tetiana. 2010. Pryntsyp vidpovidalnosti yak ekotychnyi imperatyv staloho rozvytku [The Principle of Responsibility as an Eco-ethical Imperative of the Sustainable Development]. *Nauka. Relihiia. Suspilstvo* 4: 102–106.

7. Drotianko, Liubov. 2021. "Ekolohichna kryza tekhnohennoi tsyvilizatsii: ryzyky XXI stolittia" ["Ecological crisis of man-made civilization: risks of the 21st century"]. *Visnyk Natsionalnoho aviatsiinoho universytetu. Serii: Filosofiia. Kulturolohiia, Proce-*

edings of the National Aviation University. Series: Philosophy. Cultural Studies 2(34): 9–14.

8. Skyba, Ivan. 2021. "Spetsyfika ekolohichnoho dyskursu v XXI stolitti" ["The specificity of ecological discourse in the 21st century"]. *Visnyk Natsionalnoho aviatsiinoho universytetu. Serii: Filosofiia. Kulturolohiia, Proceedings of the National Aviation University. Series: Philosophy. Cultural Studies* 2(34): 55–59.

THE PROBLEM OF ENVIRONMENTAL RESPONSIBILITY ON THE BREAKTHROUGH OF THE CENTURY

Introduction. Among the global problems of our time, the environmental problem remains particularly acute, which requires addressing the problem of responsibility. In all eras, responsibility was considered one of the most important human qualities, and at the end of the last century, the problem acquired fundamental importance. Today, humanity faces the need to arrange a new way of interacting with the world, which will involve a high level of personal responsibility for everyone. **The aim** of the study is the substantiation of the theoretical foundations of understanding the essence of environmental responsibility in the context of aggravating global problems. **Research methodology** of the study are the works of A. Schweitzer, K.-O. Apel, H. Jonas, K.-M. Mayer-Abiha. An important methodological tool is the sociocultural approach, as well as the principles of historicism and systematicity. **Research results.** Against the background of changes taking place in most societies, the processes of transformation of their traditional values, which include responsibility, are of particular concern to specialists. The fundamental revolution in its understanding did not happen by chance. Thus, for decades, the idea has been spreading in philosophical circles that most of the global problems of humanity are connected with its deep spiritual crisis. Only real steps in the direction of solving this problem will bring humanity closer to overcoming all others, including the ecological one. **Discussion.** In recent decades, philosophical circles have actively discussed the problems of the formation of eco-awareness, the issue of the evolution of the biosphere and its transition to the noosphere. In the context of the new principles of human coexistence, societies feel the need for new individuals who are able not only to identify environmental problems and find ways to solve them, but also to prevent their occurrence. **Conclusions.** Humanity must realize that common future will depend on putting forth an idea that would unite everyone and be based on the priority of spiritual values shared by representatives of different cultures. High social responsibility should become such an idea.

Keywords: responsibility, social responsibility, environmental responsibility, ethics, nature, crisis.

UDC 37 (061.23:316.42)

T. Shorina

SPIRITUAL DIMENSION OF THE NEW PARADIGM OF THE GLOBAL DEVELOPMENT IN THE FUTUROLOGY OF THE CLUB OF ROME

Національний авіаційний університет

e-mail: tetiana.shorina@npp.nau.edu.ua; ORCID: 0000-0001-9281-7840

Анотація. *The article deals with the problem of substantiating a new paradigm of global development in the studies of the Club of Rome, namely the paradigm of sustainable or holistic development. The philosophical and moral framework of the new social paradigm is studied. The new social paradigm framework is embodied in the strategy of "world equilibrium for mankind" (D. Meadows), the doctrine of "new humanism" (A. Peccei) and "new enlightenment" (E. Weizsäcker, A. Wijkman).*

Keywords: futurology, holism, new global paradigm, global problems of mankind, world order, financial capitalism, new enlightenment, new humanism, Club of Rome, sustainable development, world in crisis.

Keywords: futurology, holism, new global paradigm, global problems of mankind, world order, financial capitalism, new enlightenment, new humanism, Club of Rome, sustainable development, world in crisis.

Introduction

Throughout its activity, the Club of Rome has attracted the attention of leading scientists, politicians and public officials with specific scientific developments on the problems of global world development and philosophical reflections on human behavior within the world. Since the first report, "Limits to Growth" (1972), the connection between scientific research methods, general philosophical assumptions and conclusions has been inseparable. This connection was found firstly in the choice and justification of the doctrine and strategy for studying world dynamics.

In the "Limits to Growth" report, the choice was made in favor of a holistic view of the world. As the report researchers postulated, their epistemology proceeded from the position that "through knowledge of wholes that we gain an understanding of components and not vice versa" (Meadows 1972, 186). By this approach, it is not

technical and purely scientific solutions that are critical for conducting a global analysis, but the problem of understanding the social processes and knowledge of complex dependencies in people's behavior in general. It is the behavior of people, determined by economic, political, social and mental factors, that sets the context and forms of people's attitudes towards each other and nature. In this regard, global environmental problems at the peak of industrial development and the material wealth of society testify not only to harmful anthropogenic interference in natural systems, which neglects the intrinsically sustainable flow of nature and its ability to maintain life. But, they also report on the specifics of the social practice of a person whose philosophy is exponential and anarchic material growth and an orientation towards greed and wastefulness. Based on the understanding of the world as an interconnected and interdependent network of systems